

УДК 377(470)09:37.043.1

Ю. М. Мачача,

аспірант

(Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя)

machacha2010@mail.ru

РОЗДІЛЬНЕ НАВЧАННЯ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ І ПРОФЕСІЙНІЙ ШКОЛАХ (НА МАТЕРІАЛАХ З'ЇЗДІВ РОСІЙСЬКИХ ДІЯЧІВ З ТЕХНІЧНОЇ І ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ 1889 – 1904 РР.)

Статтю присвячено аналізу проблеми роздільного навчання у загальноосвітній і професійній школах на матеріалах трьох з'їздів російських діячів з технічної і професійної освіти, організованих Російським технічним товариством наприкінці XIX – на початку XX ст. На з'їздах обговорювались різні проблеми професійної освіти та багато інших важливих проблем тогочасної освіти. Завдяки першоджерелам висвітлено питання, які порушувались на з'їздах і торкалися проблеми роздільного навчання.

Постановка проблеми. Реформування освіти в Україні актуалізує необхідність звернення до історичних традицій та практики розв'язання проблеми навчання чоловіків і жінок у минулому. Актуальним в цьому контексті стає осмислення витоків роздільного навчання у контексті модернізаційних процесів наприкінці XIX ст. в Російській імперії, до складу якої входили і дев'ять українських губерній.

Варто наголосити, що ми у своєму дослідженні брали за основу аналіз першоджерел, а саме "Праць з'їздів російських діячів з технічної та професійної освіти в Росії". Ці з'їзди присвячувались обговоренню різних питань професійної освіти. Як зазначається у Державній національній програмі "Освіта" ("Україна XXI століття") [1], професійна освіта спрямована на забезпечення професійної самореалізації особистості, формування її кваліфікаційного рівня, створення соціально активного, морально і фізично здорового національного виробничого потенціалу, який має посідати важливе місце у технологічному оновленні виробництва, впровадженні у практику досягнень науки і техніки.

Аналіз сучасних дисертаційних досліджень, монографій, періодичних видань. Аналіз досліджень і публікацій щодо висвітлення питань, пов'язаних із проблемою роздільного навчання, показав, що її окремі аспекти висвітлено у публікаціях як сучасних науковців, так і в літературних джерелах кінця XIX ст. У них специфіка розвитку як чоловічої, так і жіночої освіти розглядається відокремлено, чоловіча освіта описується фрагментарно у контексті суспільно-політичних подій в Україні.

Отже, аналіз наукової розробленості проблеми дає підстави стверджувати, що на сучасному етапі розвитку педагогічної науки відсутні цілісні дослідження, присвячені вивченню поставленої проблеми, зокрема й комплексному висвітленню того, як вирішувалася проблема роздільного навчання на з'їздах російських діячів з технічної і професійної освіти. Вищевикладене обумовило актуальність нашого наукового пошуку.

Для нашого дослідження, як зазначалося вище, значний інтерес, передусім, становлять першоджерела, а саме "Праці з'їзду російських діячів з технічної та професійної освіти в Росії".

Мета дослідження. Ми поставили за мету проаналізувати першоджерела, а саме "Праці з'їздів російських діячів з технічної і професійної освіти в Росії" і з'ясувати, як саме висвітлювались питання роздільного навчання на цих з'їздах.

Основна частина. Як зазначається у "Педагогічній енциклопедії" під редакцією І. А. Каїрова, Ф. Н. Петрова та ін. [2: 4: 185], з'їзди педагогів і діячів народної освіти стали систематично проводитися в Росії в 60-х рр. XIX ст., відображаючи широкий суспільно-педагогічний рух. Спочатку вони організовувались земствами і носили локальний характер. У кінці XIX – на поч. XX ст. розгорнулася діяльність Російського технічного товариства, за ініціативи якого створювались різні професійні навчальні заклади і курси для робітників. Товариство ініціювало проведення трьох Всеросійських з'їздів з технічної і професійної освіти, на яких обговорювались питання щодо впровадження загального початкового навчання, розширення об'єму знань в початкових школах як обов'язкового підґрунтя професійно-технічної освіти, розвитку якої потребували промисловість і сільське господарство країни. Особлива увага була приділена постановці ручної праці в загальноосвітній школі й у позашкільній роботі та багато інших важливих проблем тогочасної освіти.

Як зазначалося вище, наприкінці XIX – на початку XX ст. відбулися три з'їзди російських діячів з технічної і професійної освіти: в 1889 – 1890 рр. (м. Санкт-Петербург), в 1895 – 1896 рр. (м. Москва), та 1903 – 1904 рр. (м. Санкт-Петербург), в яких брали участь науковці, представники навчальних закладів з різних міст тогочасної Російської імперії, земські діячі та ін. Фінансування з'їздів відбувалося за сприяння приватних пожертвувань. Вважаємо за доцільне акцентувати увагу на тому, що метою з'їздів було обговорення організаційних питань, вироблення навчальних планів для різноманітних професійних навчальних закладів як чоловічих, так і жіночих (вони фігурували під різними назвами: нижчі, середні

технічні училища, ремісничі училища); обговорення основоположних принципів професійно-технічної освіти та ін.

Зауважимо, що перший з'їзд російських діячів з професійної і технічної освіти мав ознайомлювальний характер, відбувся він у грудні 1889 – січні 1890 р. і зібрав 1076 учасників. На з'їзді працювало п'ять секцій, що об'єднали фахівців різних типів професійних навчальних закладів. Значення цього з'їзду надзвичайно велике. У доповідях і виступах були сформульовані найважливіші положення, що стосуються принципів професійно-технічної освіти, вони відзначалися широким підходом до вирішення питань професійної освіти, демократичністю організаційних і педагогічних вимог.

Аналіз літературних джерел показав, що у кожному з відділень було проголошено багато цікавих змістовних доповідей, але ми зупинимось на найвагоміших з нашого погляду, в яких, хоча й частково, розкривалась поставлена нами проблема. Під час роботи IV відділення з'їзду під назвою "Жіноча професійна освіта" Н. А. Осокін у доповіді "Професійне спрямування жіночих гімназій" [3: 137] намагався довести присутнім, що потреба в професійному спрямуванні загальноосвітньої жіночої школи значно нагальніша, ніж у чоловічій школі. Аргументуючи свою думку тим, що для хлопців, крім класичних гімназій, в яких навчається близько 72 тисяч учнів і реальних училищ з 20 тисячами вихованців (за даними 1885 р.), має бути створена ціла низка різних технічних, ремісничих нижчих і середніх промислових училищ. А по відношенню до жіночої школи нічого подібного не спостерігається. Отже, саме в жіночій гімназії мають реалізовуватись практичні і педагогічні наміри, покликані самим життям. Доповідач запропонував упровадження професійних предметів до жіночих гімназій і прогімназій, без шкоди викладанню загальноосвітніх обов'язкових предметів та ризику перевтоми учениць. Він погоджується з тим, що у жіночій, як і в чоловічій школі існувала "сухість" у викладанні, невідповідність постановлених вимог до фізичного розвитку учнів, але введення деяких професійних предметів освіжить атмосферу, а для дівчаток молодшого віку ця праця стане відпочинком та привчатиме до праці, научить поважати її. Після доповіді професора Н. А. Осокіна в дебатах були висловлені різні думки на поставлену проблему, більшість вважало недоцільним введення професійних предметів у жіночі школи, наприклад, Е. Ф. Рейнбот зазначив, що життя вимагає розвитку професійної освіти, а не реорганізації загальноосвітньої школи в професійну, збереження загальноосвітньої школи в цілісності [3: 143].

Вважаємо за доцільне більш детально зупинитися на доповіді І. Н. Михайлова [3: 13], яка теж була заслухана у зазначеному вище відділенні з'їзду під назвою "Які загальноосвітні предмети повинні входити в курс професійних жіночих училищ і як вони в них мають бути постановлені?" Жіночі міські професійні школи науковець об'єднав у дві групи: ті, що мають за мету підготувати дівчат до розумових професій, а тому при вступі до них програма вимог орієнтується на загальноосвітні предмети, а спеціальні предмети викладаються в об'ємі, пристосованому до обраної професії, наприклад, школи чи курси комерційні, бухгалтерські, фельдшерські; і ті, що навчають різноманітним ремеслам не лише для дому і сім'ї, а й для того, щоб забезпечити цією працею своє прожиття – ремісничо-професійні школи. І. Н. Михайлов наголошував на необхідності аналізу програм саме ремісничо-професійних шкіл, тому що програми в жіночих професійних школах, які забезпечують розумові професії, діють і в аналогічних чоловічих навчальних закладах. На його думку, жіночі комерційні школи, класи повинні користуватися програмами комерційних училищ. І для кожної із шкіл, яка навчає розумовій професії, має бути складена своя особлива програма. Ремісничо-професійні школи доповідач поділяє на 8 типів, пояснюючи багатотипність неустаткованістю структури жіночої професійної школи порівняно з аналогічною чоловічою. Майже ніхто не заперечував щодо думки про необхідність включення в курс професійної школи загальноосвітніх предметів. Розбіжності були лише щодо об'єму курсу предмета і часу його викладання, були думки щодо навчання дітей загальним предметам не водночас з ремеслами, а в підготовчому класі.

За нашим переконанням, варто звернути увагу на II відділення I з'їзду під назвою "Середні і нижчі технічні й ремісничі навчальні заклади", а саме на доповідь І. А. Анопова "Про підготовку вчителів ремесел для ремісничих і технічних училищ" [4: 138]. Після її виголошення було прийнято резолюцію про те, що особи, які закінчили курс в технічних або ремісничих училищах, після отримання достатніх практичних навичок, або майстри-практики, які мали можливість застосовувати здобуті знання з ремісничої справи – їх варто вважати вчителями ремесел [4: 144]. Водночас директор Ризького ремісничого училища М. К. Шервинський підіймав проблему курсів і шкіл для загальноосвітньої і технічної освіти дорослих ремісників, Є. Т. Покровський – правильної постановки столярного ремесла в технічних і ремісничих школах та ін. Ці доповіді важливі для нас в контексті розгляду професійної освіти чоловіків.

На I з'їзді у II відділі "Фабрично-ремісничая освіта. Шкільна гігієна" виступив з двома доповідями П. Ф. Лесгафт – відомий лікар, педагог, громадський діяч ("Про відношення фізичної освіти до розумової в середній школі" і "Про фізичну освіту в початковій і середній школі"), в яких наголошує на важливості фізичної освіти, головним завданням якої є навчання молодшої людини умінням володіти собою, свідомо ставитися до своїх дій, виконувати роботу з меншою затратою сил [5: 121].

Варто наголосити, що під час роботи I секції були обговорені й інші цікаві доповіді, які стосувалися досліджуваної нами проблеми: І. Є. Андрієвського "Про забезпечення здоров'я малолітніх робітників і жінок на фабриках і заводах" (чоловіча і жіноча професійна освіта); записка А. Козакова "Малювання в Олександрівському реальному училищі в м. Миколаєві" (чоловіча освіта); К. К. Мазинга "Про викладання нових мов" (чоловіча і жіноча освіта); А. Г. Неболсіна "Шкільне навчання малолітніх робітників на фабриках і заводах" (чоловіча професійна освіта); Г. О. Ракеєва "Про покращення побуту учнів ремісників" (чоловіча професійна освіта); В. Ф. Фрідріхсберга "Про перехідні екзамени в середніх навчальних закладах" (чоловіча і жіноча освіта); В. Г. Яроцького "Про виродження учнів у майстрів" (чоловіча професійна освіта) та ін.

Другий з'їзд російської інтелігенції з технічного та професійної освіти відбувся в грудні 1895 – січні 1896 р. У його роботі взяло участь 1756 осіб. До цього часу число спеціальних навчальних закладів зросло, деякі з них вже мали змогу узагальнити досвід своєї роботи.

На другому з'їзді з ще більшою силою прозвучала думка про те, що розвиток професійної освіти неможливий без загальної підйому культури народу і широкого розповсюдження загальної освіти.

Доповідачі наголошували, що загальна освіта є необхідним фундаментом для побудови професійної освіти (А. В. Горбунов, Ф. А. Данилов, П. М. Шестаков та ін.). Під час роботи IX секції А. О. Гартвіг у доповіді "Відгуки місцевих діячів щодо питання обов'язкової освіти" [6: 55] також підняв це важливе питання, яке викликало жваве обговорення, під час якого вчений коментував різні думки щодо нагальності й доцільності введення обов'язкової освіти. Ця проблема, на нашу думку, є важливою й актуальною для тогочасного суспільства. Доповідь показала, що різні перешкоди і проблеми зустрічаються на шляху запровадження цього процесу. А. О. Гартвіг ознайомив присутніх з даними, отриманими від опитування запитаннями з розробленої програми директорів та інспекторів народних училищ, місцевих і земських установ і ін. Вченим наголошувалося на необхідності встановлення обов'язковості навчання, яка має фіксуватись відповідним законом і не лише для хлопців, а й для осіб жіночої статі. Першим на часі має бути поставлене питання про загальне навчання, при якому число шкіл в даній місцевості має відповідати кількості дітей, які йдуть до школи [6: 69].

На II з'їзді в третій секції "Реальні училища" порушувались проблеми, які існували у цих закладах. Г. О. Марков [7: 2] виклав свої зауваження щодо комерційних відділень в реальних училищах, доводячи, що вони не виконують своє призначення – готувати учнів до практичної діяльності. В доповідях інших членів секції теж наголошувалося на цьому, тому зборами було прийняте рішення про недоцільність збереження комерційних відділень при училищах. На засіданні 29 грудня 1895 р. прозвучали реферати К. П. Яновського "Наскільки реальні училища задовольняють потребу загальної освіти?", Г. О. Маркова, в яких обговорювались також важливі проблеми, які існують у цих навчальних закладах [7: 6]. Після їх виступів та дебатів були прийняті резолюції щодо необхідності покращення в гігієнічному відношенні шкільної обстановки, про необхідність в реальних училищах звертати більшу увагу на індивідуальні особливості учня, щоб вчителі одержували особливу педагогічну підготовку і було покращено їх матеріальне положення, покарання учнів має бути справедливим. Члени секції обговорювали ще й питання викладання географії в реальних училищах і прийшли до висновку, що цей предмет не відповідає сучасним вимогам науки через невідповідність вчителів-істориків та непристосованість підручників до віку учнів, тому її має викладати вчитель-природник, маючи відповідний кабінет-географії та обладнання. Ми у своєму дослідженні звертались до цієї секції, тому що в реальних училищах навчалися особи чоловічої статі, які є одним з аспектів проблеми роздільного навчання.

На II з'їзді обговорювалась низка питань, які стосувалися роботи окремої секції, проблеми позашкільної освіти дорослого населення. У доповідях Я. В. Абрамова, Х. Д. Алчевської, А. М. Калмикової, М. Н. Салтикової та ін. обговорювались проблеми вечірніх і недільних шкіл. У контексті досліджуваної нами проблеми наукову і практичну цінність мають доповіді Е. О. Кислинської "Чоловічі недільні школи" та О. В. Кайданової "Жіночі недільні школи" [6: 95], які обговорювались теж на II з'їзді російських діячів з технічної і професійної освіти під час роботи IX секції загальних питань і демонструють нам роздільність навчання дорослого населення. Е. О. Кислинська [6: 82], досліджуючи цю проблему констатувала, що чоловічих недільних шкіл для дорослого населення мало, а бажаючих в них навчатися значна кількість. З'ясувалося, що майже кожне приміщення шкіл переповнене бажаючими навчатися, число учнів зростає з роками, багато хто відвідує школу декілька років підряд, багатьом відмовляється за браком місць. Отже, кількісно прагнення дорослого населення здобувати освіту задовольнялося дуже слабо, не краще це відбувається і в якісному відношенні. На думку доповідача, потрібно порушити клопотання щодо розширення програми чоловічих недільних шкіл, але не можна виключати і жіночі недільні школи, для яких це також суттєво важливо. Доповідач переконливо доводив, що недільні школи мають відкриватися не тільки через єпархіальні ради училищ, а й за старим Положенням, щоб було зроблено загальне розпорядження про допущення до числа вчителів у недільні школи осіб, які працюють у середніх навчальних і нижчих закладах, просити про розширення каталогу шкільних бібліотек, просити про повторення циркуляра 27 жовтня 1885 р., за яким пропонувалося

сприяти недільним школам відведенню для них приміщень у гімназіях й інших навчальних закладах по неділях увечері. На її думку, доцільно розробити методи та програми викладання, які мають бути ретельно продуманими, не мати нічого зайвого, а також варто скласти особливі рекомендації, підручники та книги для класного читання. З доповіді О. В. Кайданової [б: 95] ми дізналися про те, що жіночі недільні школи також мають подібні проблеми, а жіноча частина населення надто потребує їх розповсюдження, сприяння і підтримки з боку уряду, земств, міст.

Проблема створення курсів для підлітків і дорослих осіб обох статей знайшла висвітлення у доповіді С. С. Григор'єва – інспектора з навчальної частини при міністерстві фінансів [1: 434].

За нашим переконанням, особливе місце на з'їзді відводиться доповіді М. Х. Весселя "Професійна освіта" [б: 82], в якій учений пояснює тлумачення терміна "професійна освіта" у Франції, Німеччині, США.

У грудні 1903 – січні 1904 року відбувся третій з'їзд російських діячів з технічної і професійної освіти. Перша секція була присвячена жіночій професійній освіті, яка мала за мету розробку таких питань як: сучасний стан професійної жіночої освіти, як в спеціальних, так і в загальноосвітніх жіночих навчальних закладах з професійними предметами, потреби цих закладів та кошти для задоволення цих потреб [8]. На секції було затверджено доповіді та затверджені нею теми, наприклад: постановка навчальної діяльності в жіночих професійних навчальних закладах, викладання рахівництва в професійних жіночих навчальних закладах, підготовка вчительського персоналу з професійних предметів на Заході, програма з рукоділля в жіночих навчальних майстернях, професійні жіночі курси та ін. Як бачимо подібні проблеми обговорювались і на I з'їзді в IV відділенні "Жіноча професійна освіта" і частково на II з'їзді, про що свідчить важливість розв'язання проблем жіночої професійної освіти.

Висновки. Отже, з'їзди російських діячів з технічної і професійної освіти суттєво впливали на розвиток теорії і практики професійної освіти, на вдосконалення роботи навчальних закладів як для чоловіків, так і для жінок. Вчителі, майстри нижчої і середньої професійних шкіл уважно стежили за роботою з'їздів, використовуючи їх рекомендації, незважаючи на відсутність будь-яких офіційних розпоряджень з цього приводу. Маємо визнати, що існували і певні суперечки під час їх роботи, особливо на 1-му з'їзді, що свідчить про те, що не було чіткого визначення кожного типу професійної школи, та через інші проблеми.

Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів поставленої проблеми. Актуальними і перспективними вбачаємо дослідження інших важливих проблем, які обговорювались на з'їздах. Варто зазначити, що в кінці XIX – на початку XX ст. крім зазначених вище з'їздів відбувалися й інші не менш важливіші: Перший Всеросійський з'їзд з експериментальної педагогіки в Санкт-Петербурзі, I-й Всеросійський жіночий з'їзд при Російському жіночому товаристві в Санкт-Петербурзі, Перший Міжнародний конгрес з питань технічної, промислової і комерційної освіти, який проходив у Франції, в Бордо, Всеросійські з'їзди російських лікарів у Санкт-Петербурзі та ін., на яких також обговорювалося питання роздільного навчання, але вони послугують фактичним матеріалом для нашого подальшого наукового пошуку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Державна національна програма "Освіта" ("Україна XXI століття") [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://expert-ua.info/document/archivebp/law3dwjcu.htm>.
2. Педагогическая энциклопедия : в 4-х томах / [под ред. И. А. Каирова, Ф. Н. Петрова и др.]. – М. : Советская энциклопедия, 1964. – Т. 4. – 1964. – 185 с.
3. Съѣздъ русскихъ дѣятелей по техническому і профессиональному образованию въ Россіи. 1889–1890. Труды IV-го отдѣленія "Женское профессиональное образование". – СПб : Типографія Ю. Н. Эрлихъ, 1890. – 137 с.
4. Труды съѣзда русскихъ дѣятелей по техническому і профессиональному образованию въ Россіи. – II – е отдѣленіе "Среднія и низшія Техническія і Ремесленныя учебныя заведенія". – СПб : Типографія Ю. Н. Эрлихъ, 1890. – 144 с.
5. Труды съѣзда русскихъ дѣятелей по техническому і профессиональному образованию въ Россіи. – I-е отдѣленіе. – СПб : Типографія Ю. Н. Эрлихъ, 1890. – 121 с.
6. Высочайше разрѣшенный 2-ой съѣздъ русскихъ дѣятелей по техническому і профессиональному образованию въ Россіи 1895–1896. Секція IX Общихъ вопросовъ. – Часть I и Часть II. – М. : Городская Типографія, 1898. – 69 с.
7. Высочайше разрѣшенный 2-й съѣздъ русскихъ дѣятелей по техническому і профессиональному образованию въ Россіи 1895 – 1896. Труды комитета съѣзда. – Секція "Реальныхъ училищъ". – Часть III. – М. : Типографія Г. Лисснеръ и А. Гешель, 1896. – 6 с.
8. Труды секціи по женскому профессиональному образованию / [под. ред. председателя секціи М. Захарченко]. – СПб : Типографія Товарищества М. О. Вольфа, 1903. – 95 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Derzhavna natsional'na programma "Osvita" ("Ukraine XXI stolittia") [The National Programme "Education" ("Ukraine XXI Century")] [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu 06.01.13 : <http://expert-ua.info/document/archivebp/law3dwjcu.htm>.
2. Pedagogicheskaia entsiklopediia [Educational Encyclopedia] : v 4-kh tomakh / [pod red. I. A. Kairova, F. N. Petrova i dr]. – M. : Sovetskaia entsiklopediia, 1964. – T. 4. – 1964. – 185 s.

3. S'ezd russkikh deiatelei po tekhnicheskomu i professional'nomu obrazovaniiu v Rossii. 1889–1890. Trudy IV-go otdeleniia "Zhenskoe professional'noe obrazovanie" [The Congress of the Russian Leaders in the Technical and Vocational Education in Russia 1889-1890. Works of the IV Department "Feminine Professional Education"]. – SPb : Tipografiia Yu. N. Erlikh, 1890. – 137 s.
4. Trudy s'ezda russkikh deiatelei po tekhnicheskomu i professional'nomu obrazovaniiu v Rossii [Proceedings of the Congress of the Russian Leaders on the Technical and Vocational Education in Russia. – The II Department "Average and Low Technical Handicraft Educational Establishments"]. – SPb : Tipografiia Yu. N. Erlikh, 1890. – 144 s.
5. Trudy s'ezda russkikh deiatelei po tekhnicheskomu i professional'nomu obrazovaniiu v Rossii [Proceedings of the Congress of the Russian Leaders on the Technical and Vocational Education in Russia. – The I Department]. – SPb : Tipografiia Yu. N. Erlikh, 1890. – 121 s.
6. Vysochaishe razreshennyi 2-oi s'ezd russkikh deiatelei po tekhnicheskomu i professional'nomu obrazovaniiu v Rossii 1895 – 1896 [The Highest Resolution of the Second Congress of the Russian Leaders on the Technical and Vocational Education in Russia 1895 – 1896. – The Section IX General Questions]. – Chast' I i chast' II. – M. : Gorodskaiia tipografiia, 1898. – 69 s.
7. Vysochaishe razreshennyi 2-oi s'ezd russkikh deiatelei po tekhnicheskomu i professional'nomu obrazovaniiu v Rossii 1895 – 1896. Trudy komiteta s'ezda [The Highest Resolution of the Second Congress of the Russian Leaders in the Technical and Vocational Education in Russia 1895 – 1896. Works of the Congress Committee. – The Section "Real Vocational Schools"]. – Chast' III. – M. : Tipografiia G. Lissner i A. Geshele, 1896. – 6 s.
8. Trudy seksii po zhenskomu professional'nomu obrazovaniiu / [Proceedings of the Section on the Women's Vocational Education] / [pod. red. predsedatelia seksii M. Zakharchenko]. – SPb : Tipografiia tovarishchestva M. O. Volf, 1903. –

Матеріал надійшов до редакції 31.01. 2013 р.

***Мачача Ю. Н. Раздельное обучение в общеобразовательной и профессиональной школах
(на материалах съездов русских деятелей по техническому
и профессиональному образованию 1889 – 1904 гг.).***

Статья посвящена анализу проблемы раздельного обучения в общеобразовательной и профессиональной школах на материалах трех съездов русских деятелей по техническому и профессиональному образованию, организованных Русским техническим обществом в конце XIX – в начале XX в. На съездах обсуждались различные проблемы профессионального образования и много других важных проблем тогдашнего образования. Благодаря первоисточникам освещены вопросы, которые поднимались на съездах и касались проблемы раздельного обучения.

***Machacha Yu. M. Separate Studies in the General and Vocational Schools
(on the Materials of Three Congresses of Russian Outstanding Figures of the Technical
and Vocational Education in the Period of 1889 – 1904).***

The article analyzes the problem of separate studies in the general and vocational schools on the materials of three Congresses of Russian outstanding figures of the technical and vocational education organized by the Russian Technical Society at the end of the XIX – early in the XX centuries. At Congresses various problems of the professional education and many other important problems of the contemporary education have been discussed. Thanks to the original sources the issues that have been raised at the Congresses and addressed to the problem of the separate training have been highlighted.